

A Publika Magyar Könyvtári Kör (Publika MKK) tevékenységében központi helyet kap a könyvtári információs szolgáltatások támogatása, elméleti és gyakorlati szinten egyaránt. Korábbi európai és hazai projekteknél, amelyekben partnerként vett részt az egyesület, azt tapasztalta, hogy különös figyelem fordul különféle szolgáltatások kialakítására annak érdekében, hogy a nők munkavállalását, társadalmi bevonását, kulturális haladását elősegítsék. Nemzetközi szinten, de több európai országban is külön intézmény, illetve intézményi összefogás létesült a fenti célok megvalósítására, folyamatos javítására. A könyvtári, informatikai szakmai szervezetek is napirendre tűzik a kérdés elméleti és gyakorlati vonatkozásait. Az IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) szervezetében külön csoport – Women, Information and Libraries – foglalkozik a témával.

A Publika MKK is célul tűzte ki, hogy megbeszéléssorozatot kezdeményez a téma széles körű megvitatására. Elsősorban könyvtári szakemberek véleményét, javaslatát szeretné összegyűjteni a nőknek nyújtandó könyvtári információs szolgáltatások helyzetével, fejlesztésével kapcsolatban, de a probléma összetett volta miatt feltétlenül szükség van egyéb, a nőkérdéssel foglalkozó hivatalos és civil véleményekre is.

Az első vitafórum megrendezésére az MTA Könyvtárának (MTAK) Vasarely-termében került sor 2012. november 15-én,

Téglási Ágnes, a könyvtár főigazgató-helyettese elnökletével.

Az összejövetel meghívottja volt *Szalai Piroska* miniszteri biztos. Nyitó előadását *A női foglalkoztathatóság és az informális tanulás* címmel tartotta meg. Elmondta, hogy a felmérések, adatok tanúsága szerint a tanulás, legyen az formális oktatás keretében vagy informális módon megvalósuló, igen erős kapcsolatot mutat a foglalkoztatással, a nők vonatkozásában is. Statisztikai adatokkal mutatta be az összefüggéseket a női foglalkoztatottsági ráta és a foglalkoztatás különböző tényezői között. Az összehasonlításhoz nem a hazai férfi és női adatokat vette alapul, hanem az Európai Unió átlag adatait. Ezeket az összevetéseket azért tartja fontosnak, hogy megállapítható legyen, mely területeken vannak hazánkban a női foglalkoztatás erősségei és hiányosságai. Ezek feltárással lehet meghatározni a fejlesztési kívánalmakat és a megvalósítás hogyanját. A készülő foglalkoztatási programban a nők munkába való visszatérésének támogatása kiemelt fontosságú. A tanulási aktivitás vizsgálata azt mutatja, hogy az utóbbi években jelentősen csökkent. Ezt feltétlenül erősíteni kell, mert ezzel növekszik az innováció, a munkavállalási kedv és ambíció. Ennek a programnak a megvalósításában jelentős szerepet tudnak vállalni a könyvtárak.

A nőkönyvtárak helyzetét Európában *Billédi Ferencné Holló Ibolya*, a Publika MKK elnöke tekintette át. A nőkről szó-

lő, illetve nőknek szükséges ismereteket tartalmazó speciális dokumentum- és információgyűjtemények kialakítása, intézményesítése és elterjedése az utóbbi két-három évtized alatt történt. Érdekesek a keletkezés okai, a fejlődést befolyásoló tényezők. A nőkönyvtárak létesítésében a XX. század elején a nők egyenjogúsításáért harcoló nőszervezetek jeleskedtek, elsőként 1935-ben a holland International Archive of Women's Movement említendő. Fejlődésüket és elterjedésüket elősegítették a nemzetközi szervezetek programjai, a nőszervezetek tevékenységének kiterjedése, a társadalmi elvárások növekedése, a kutatás, oktatás fejlődése, melynek következtében a nőtudomány, a társadalmi nemek tudománya önálló diszciplínává vált, valamint gyorsította az elterjedést az információs, kommunikációs technológia lehetőségeinek felhasználása is.

A nemzetközi szervezetek dokumentumai közül meg kell említeni azokat az irányelveket, amelyeket az UNESCO 2000-ben a Millennium Development Goals (Millennium fejlesztési célok) kiadványában fogalmazott meg a nemzeti kormányok és az illetékes intézmények számára, nevezetesen: kiküszöbölni a nemek közötti beiskolázási különbségeket az alap- és középfokú oktatásban lehetőleg 2005-ig, valamennyi szinten pedig 2015-ig; előmozdítani a nemek közti egyenlőséget és segíteni a nők felemelkedését.

E dokumentum nyomán készítette el és hirdette meg irányelveit a Könyvtári Egyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetsége, az IFLA:

- kiállni az erős és hozzáférhető könyvtári és információs szolgáltatások

fejlesztéséért, különösen a nők mint a jövő generáció létfontosságú szereplői számára;

- elősegíteni a szakmai és a civil szférában a könyvtári információs szolgáltatások ismertségét, amelyek a Millennium fejlesztési célokat támogatják;

- ösztönözni a nők számára szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók, szervezetek, intézmények és a könyvtárak együttműködését.

Az utóbbi években már létrejött az európai könyvtárak, levéltárak és információs központok hálózata is, WINE néven. Jelenleg több mint ötven tagja van Európa majd minden országából. Célja közös platform létrehozása az információcseréhez a társadalmi nemek tudománya és a nőtudomány oktatási és kutatási területein. A tagok között megtalálhatók nagy országos könyvtárak önálló részként működő intézményei, mint pl. az ARIADNE az Österreichische Nationalbibliothekben vagy a KWINFO National Women's Library and Documentation Center Koppenhágában.

A WINE együttműködő programja a FRAGEN. Az együttműködők saját állományukból digitalizált dokumentumokat töltenek be a közös adatbázisba és tesznek hozzáférhetővé könyvtárak és egyének számára is.

Két nagyon jelentős nőkönyvtárról részletesebben is érdemes szólni, egyrészt mivel tevékenységük jóval szélesebb körű, mint amit a nőirodalom létrehozásakor eredetileg megfogalmaztak, másrészt a hazai nőkönyvtár(hálózat?) fejlesztéséhez is mintaként szolgálhat.

A *Women's Library* (WL) eredetileg 1926-ban hozták létre, a Millicent Fawcett nőmozgalmi szervezet alapítójá-

nak dokumentumgyűjteményét felhasználva. Az intézmény London Society for Women' Service néven kezdte meg tevékenységét, majd hamarosan könyvtárrá alakították a gyűjteményt, önálló könyvtáros vezetésével. 1953-tól Fawcett Society néven működött tovább 1977-ig, önálló épületben. A gyűjtemény növekedése miatt kellett az elhelyezésen is változtatni. Helyet kaptak a London Guildhall University egyik épületében. 1998-ban nagy összegű alapítványi támogatásban részesült az egyetem, ekkor már mint London Metropolitan University, és a könyvtár állományát és szolgáltatásait tovább növelték, új könyvtárat építettek, ekkor kapta a Nők Könyvtára nevet. A legújabb fejlemény, hogy a London School of Economics (LSE) nyerte el a pályázatot arra, hogy a WL fenntartója legyen. A London központjában lévő Lionel Robbins-épület lesz az otthona, 2013-ban nyílik meg a közönség számára. A LSE Library egyben a British Library of Political and Economic Science feladatait is ellátja.

A *Glasgow Women's Library* (GWL) a széles körű Women in Profile (WIP) nevű művészeti társaságból fejlődött ki. Ez a szervezet 1987-ben jött létre azzal a céllal, hogy biztosítsa a női kultúra képviselőit az 1990. év eseményein, amikor Glasgow volt Európa kulturális fővárosa.

A WIP közösségét művészek, aktivisták, tudósok, diákok és különféle művészeti szakemberek alkották, akik az egy évig tartó időszakban közösen rendeztek workshopokat, kiállításokat és egyéb rendezvényeket. Ez alatt a WIP jelentős dokumentációs és egyéb anyagokat gyűjtött össze a tevékenységével kapcsolatosan, rengeteg beszélgetést folytattak he-

lyi közösségekkel, különböző női csoportokkal az egész városban. Ennek a nagy akciónak lett az eredménye, hogy 1991 szeptemberében a gyűjteményekből könyvtárat létesítettek Glasgow Gamethill nevű városrészében, Nők Könyvtára néven. 1997-ben a GWL korlátozott felelősségű társasággá alakult, 2000-ben vált elismertté mint karitatív intézmény.

A Women in Scotland Database (Nők Skóciában adatbázis) működtetési jogát is megkapta, mint a Skót Parlamenthez kapcsolódó könyvtár. A GWL létrehozott egy együttműködő társulást, clustert, amelynek rajta kívül még három tagja van: az AMINA – Muslim Women Resource Center, a Move On karitatív intézmény hajléktalan emberek megsegítésére és a Diversity Films közhasznú vállalat.

Hatékonyság – hatás. Tanulási könyvtári szolgáltatások módszereinek hazai áttekintése címmel *Bartos Éva* rövid fejlődéstörténeti áttekintést adott arról a folyamatról, melynek során egyre differenciálódott és gazdagodott a közkönyvtárak figyelme és szolgáltatási kínálata egyes kiemelt célcsoportok, így a nők számára.

Az első korszak ('80-as évek) eredményének tekinthető egyáltalán a „nemek” felfedezése a könyvtárban, ami a '60-as évektől hirtelen teret kapott szociológiai vizsgálatoknak volt köszönhető. Kiderült, mások a nők és a férfiak olvasási, könyvtárhasználati motivációi, igényei, szokásai, vagyis az olvasás feltételeiben, indítékaiban, az érdeklődésben, az ízlésben és magában a könyvtárhasználatban is fontos szerepe van a nemekhez való tartozásnak.

A könyvtárak alkalmazkodtak a feltárt jelenségekhez, törekvésük az lett, hogy a „meglévőből” egyes célcsoportoknak többet, jobbat szolgáltatassanak. Így többek között a könyvtár állományában található könyveket körültekintőbben ajánlották, kiemeléseket eszközöltek (például a Nők polca), kísérletezni kezdtek az állomány újszerű elrendezésével, a női témák összerendezésével, önálló családi vagy kétfedeles könyvtárakat hoztak létre.

A második korszakban ('90-es évek) már az információszükséglet könyvtári keretek közötti elemzésére alapozottan (például érdeklődésvizsgálat, a mindennapi tájékozódási igény vizsgálata a könyvtárakban), valamint külső, társadalmi tényezők hatására (például a hátrányos helyzet fogalmának bekerülése a köztudatba) egyes célcsoportok szükségleteinek előtérbe állítása következett be. A könyvtárak válasza egyrészt a közhasznú információs szolgáltatás életre hívása volt, melyben figyelembe lehetett venni speciális igényeket, másrészt speciális rendezvénytípusok jöttek létre (például kismamaklub a „gyes-neurózis” társadalmi tüneteinek felismerése nyomán).

A harmadik korszakban (2000-es évek) már kifejezetten az egyes célcsoportok szükségleteihez igazított/igazítandó információ- és egyéb szolgáltatások előtérbe állítását tapasztaljuk, főként a közkönyvtárakban. A nőkről nem mint hátrányos helyzetű csoportról gondolkodtunk, hanem helyzetüket, támogatásukat az esélyegyenlőség követelményének tükrében kezdtük kezelni. Mi tette ezt lehetővé? Az, hogy szakmai érzékenységünk, tudásunk gazdagodott, hiszen a korábbi korszakok könyvtári

tapasztalatai nem veszték el, hanem egymásra rétegeződtek, külföldi eredményeket és tapasztalatokat ismertünk meg szakirodalomból és projektekből közvetlenül, konkrét kihívást jelentettek a digitális egyenlőtlenségek, a nők információs társadalomban betöltött szerepének feltárására irányuló kutatások tapasztalatai, az EU társult, később tényleges tagjaként átvettük a közös normákat.

A jelenlegi hazai könyvtári gyakorlatban változatos, differenciált, célzottan speciális, az élethosszig tartó tanulás igényét is figyelembe vevő szolgáltatások honosodtak meg.

Jellemző a „női szerepek” jobb ellátásához nyújtott segítség (nő, anya, házastárs, élettárs; illetve munkavállaló, vállalkozó, gazdálkodó, munkanélküli, családfenntartó; karrierépítő, közéleti szereplő, továbbtanuló, önképző stb.) Példák: Baba-mama klub, Ringató, Mondókázó; az Informatikai és Könyvtári Szövetség tematikus rendezvényei évente, az őszi könyvtári napok keretében.

A tanulás támogatása vált a legerőteljesebb célkitűzéssé (a Portál program és a TÁMOP-pályázatok háttérével). Tanfolyam jellegű, nem-formális képzések folynak a könyvtárakban a legváltozatosabb témákban: számítógép- és internethasználat, vállalkozói ismeretek, idegen nyelv, önismeret, konfliktuskezelés stb.

További feladatunk a hatékonyság és a hatás megbízható mérése. Már megvan az eszközeink a részvételi arány, a képzések sikere, eredménye, a költséghatékonyság, a ráfordítás mérésére. Amiről még nincs megbízható visszajelzésünk, az az előidézett társadalmi változás, társadalmi hasznosulás hatékonysága. Al-

kalmas hatásvizsgálati módszerek megismerésére és használatára van szükségünk, hogy szolgáltatásaink valódi segítséget, tényleges hozzájárulást jelentsenek a nők esélyegyenlőségének megteremtéséhez.

Mi van a polcokon? címmel *Nagyné Kováts Lenke* egy nagyvárosi könyvtár, a debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ gyűjteményének elemzésére vállalkozott a nők olvasási/ információs igényeinek kielégítése tükrében.

A *női könyvtár, a nőbarát könyvtár* fogalmának értelmezésével kezdte előadását: a női könyvtár magában foglalhatja a nők által írt, nőkről és nőknek szóló elméleti, történeti, irodalmi dokumentumok tárolását, az általános gyűjtemények külön nőket megszólító aktivitását, és nem utolsósorban a nők speciális igényeinek megfelelő tartalmi és fizikai szolgáltatások meglétét.

A gyűjteményelemzés fontos indoka, hogy a könyvtár látogatói között a regisztrált használók megoszlása: 2937 férfi és 5762 nő. Életkor szerinti megoszlásban a 14 és 65 év közöttiek vannak a legtöbben, a nemek közötti arány ebben a csoportban is ugyanaz: kétszer annyi a nő.

A szépirodalmi gyűjtemény anyagában kiemelt egységek hívják fel a figyelmet a nőolvasók kedvenceire téma és műfaj szerint: romantikus, kaland- és történelmi regények, krimik, versek és drámák.

A szakterületeket átnézve a nőket érintő és érdeklő kérdések tekintetében a következő témák találhatók különböző mélységű feldolgozásban: női bölcsesség, nők a bibliában és az evangéliumokban, női lélek, asszonyors, női méltóság, tudós nők, párkapcsolat, házasság, csa-

lád, szülés, anyaság, gyermeknevelés, szülőnek lenni, a nők kommunikációs képe, abortusz, ünnep a családban, mentorhálózat, nőbarát munkahely, női szerepek és szerepváltozások, egészség, nők és a politika, nők a rendszerváltoztatásban, menedzserek, vállalkozó nők, pénzügyi intelligencia, női írók, veszteség és gyász, valamint a praktikus értelemben vett női témák, mint szépség, divat, otthon, háztartás.

A hírlapolvasóban kifejezetten női magazinokból – *Amelie*, *Burda*, *Családi Lap*, *Gyöngy*, *Kiskegyed*, *Kismama*, *Lakáskultúra*, *Nők Lapja*, *Otthon*, *Praktika*, *Story*, *Szép Házak*, *Szép Lak* – válogathatnak. Új periodikumok beszerzésénél szempont, hogy segítségükkel a nőolvasók megismerjék saját testük és lelkük működését, vagy olyan tanácsokat kapjanak, amelyekkel képesek megküzdenni a mindennapi gondokkal, bajokkal (*Mindennapi Pszichológia*).

A tartalmi szolgáltatások tekintetében az olvasóterem a jogi és hasznos, közhasznú tájékoztatás színtere, itt találhatóak azok a források, amelyek eligazítást nyújtanak a nőket érintő kérdésekről, törvényekről, intézkedésekről, női civil szervezetek tevékenységéről. Néhány a közhasznú információk linkjeiből: fontos telefonszámok, hivatali ügyintézés, közművek, állás, karrier, helyi médiumok, nyitott képzés, kultúra, utazás.

A gyermekkönyvtárban kedvelt hely a „totyogó”, ahol anyukák, nagymamák, apukák a földre kuporodva olvasnak, és szemmel tartják a játszó kicsiket. A Kids klub zenés angol nyelvű foglalkozás babáknak és mamáknak. A Hangbújócska Zenebölcsi kedden és szerdán anyukákkal együtt várja a bölcsiseket. Minden

szombat „Családi szombat”, együtt jön a család apraja-nagyja. A nagymamákat a Nagy Neten oktatják. Internetes tanfolyamokat és használóképzést minden évben több alkalommal indítanak, tapasztalat, hogy mindig több a női jelentkező. A művelődési központban csipkeverő körbe járnak asszonyok, leányok.

A mozgássérültek részére akadálymentes a bejutás és az egész épület használata, babakocsival is lehet közlekedni, van pelenkázó és gyermekmosdó.

Vizsgálódását, mely a könyvtár valóságos és virtuális polcainak kínálatára terjedt ki, néhány új szempont felvetésével zárta: a használat és a befektetett munka megtérülése újabb elemzés tárgya kell hogy legyen a jövőben, mint ahogy az is, hogy miképpen tarthatók meg a nők és egyáltalán a használók a könyvtárak számára. Fontos, hogy a nők által leggyakrabban látogatott környezetben és használt rendszerekben a könyvtárak és más közgyűjtemények is megjelenjenek, minőségi alternatívát nyújtva a piaci szolgáltatókkal szemben, elsősorban a relevancia és a hitelesség területén élvezett előnyüket kihasználva.

Kapus Erika, az MTAK osztályvezetője előadásának címe *Női szépirodalom. Reprezentáltságuk a könyvtárak állományában* volt. Néhány alapvető fogalom – mint *nőirodalom, nőíró vs. írónő* – tisztázási kísérlete után kutatásaira és a kialakult gyakorlatra alapozva bizonyította, hogy a női írók nehezebben kerülnek be az irodalmi kánonba és könnyebben esnek ki onnan, így azután a középiskolai tananyagban, végül pedig a könyvtárak állományában is alulreprezentáltak. Az utóbbi években azonban bizonyos javulás állt be ezen a téren.

Nők a polcok mögött címmel *Bobokné Belányi Beáta* a használói oldalra koncentráló előadások után azt vizsgálta, hogy milyen attitűdök, megközelítési szempontok alapján írható le a női könyvtáros kollégák véleménye önmagukról, női szerepükről, a könyvtári kollektívához való viszonyukról. Interjúkat készített különböző életkorú, pozíciójú és különböző gyűjteményekben dolgozó kollégákkal három kérdéscsoport köré rendezve a gondolatokat. Az ezekből szerzett tapasztalatait rendezte össze és adta közre annak előrebocsátásával, hogy a mintavétel közel sem volt reprezentatívnak tekinthető.

Az interjúk kérdéskörei: 1. „Nők a könyvtárban” – mi jut erről az eszébe? 2. Vannak-e női munkatársai? Mi a női lét jellemzője, hozzájárulása a közösség életéhez a közösségépítésben, a könyvtári szolgáltatások egészében? 3. Milyen jellegzetességei vannak a női „hozzáállásnak”? Vizsgálódásában arra is kitért, hogy az általános pszichológiai felismeréseken túl milyen a könyvtáros nők önmagukról alkotott képe és hogy mit kínál a könyvtári közösségi tér a női szerepek megvalósításához, az értékek tudatosításához.

A válaszadók véleménye szerint a könyvtárosság „segítő hivatás”, amihez ideális helyszín a könyvtári miliő, jó feltételeket adva a női identitástudat kibontakoztatásához.

A munkatársak többsége nő, igen kevés kollektívában jellemző a másik nem dominanciája (pl. akadémiai könyvtárak). A hölgyek hajlamosak érzelmi oldalról közelíteni a problémákhoz, a konfliktusokat sokkal inkább a szívükre veszik, ezért más vezetési módszereket

kell alkalmazni a motiválásban, fegyelmezésben, stimulálásban, elismerésben, mint férfi munkatársak esetén. Viszont több bennük az empátia, ami jó segítő eszköz szociális problémák esetén, toleránsabbak, intuitívak, türelmesebbek, képesek egyszerre több dologra figyelni. Talán kevésbé „kreatívak”, ugyanakkor fegyelmezettek és szabálytisztelők, pontosak, lelkiismeretesek.

A közösségépítéshez is jelentős a nők hozzájárulása, hamarabb tudnak „hangot találni” a másik féllel. Igényes problémamegoldási módszereket alkalmaznak, jellemző rájuk a „finom hangolás”, a precizitás, a nagy munkabírás, a monoton tevékenységek elviselése. A nők „tartják és szervezik” a közösséget, „családot formálnak”, beemelik a peremen lévőket, mert erős a kötődési igényük.

Az interjúalanyok közül sokszor és sokan hangsúlyozták, hogy a közösség akkor egészséges, ha képviselve van a másik nem is. Nagyon fontos a „higadt”, jó technikai érzékkel megáldott férfiember jelenléte és támogatása!

Palotai Mária, az Országos Egészségpolitikai Szakkönyvtár vezetője *Információk a neten. Könyvtári támogatás nők egészségügyi információ keresésében* című előadásában egyfelől egy szakkönyvtár korszerű és igényes információszolgáltatási lehetőségeit mutatta be, másfelől pedig a nők információkeresési szokásait. Az ún. női portálok – mint az egészséggel, gasztronómiával kapcsolatos weboldalak – a legkeresettebbek. Felhívta a figyelmet arra is, hogy e témák népszerűsége miatt az interneten tömeges mennyiségű ellenőrizetlen információ jelenik meg, s ilyen körülmények között a könyvtárak tartalmilag megbízható, hite-

les honlapjai a használók körében felértékelődnek.

Ezt a napot a különböző témák felvilágosítására szánta a Publika Magyar Könyvtári Kör – mondta zárszavában Billédi Ferencné elnök. A részletes kifejtésre és a tennivalók továbbgondolására 2013-ban internetes és személyes eszmecsere formájában kerül majd sor. ■

„Szétlátásaim a világba”

Balázs János (1905–1977)
életmű-kiállítás

A kiállítás megtekinthető

2013. január 16-tól
2013. március 14-ig
a könyvtár nyitvatartási idejében.

Helyszín

Országos Idegennyelvű Könyvtár
Rendezvényterem és Átrium
Budapest, V. kerület, Molnár u. 11.

Támogatók

Nemzeti Kulturális Alap
Nógrádi Történelmi Múzeum